

mast említve nem célozom egyiket sem degradálni, hiszen az adott helyen mindegyik funkcióval bír. A kis terjedelem, a gyakori megjelenés és a közérthetőség ugyanolyan jogos elvárásai egy olvasói rétegnek, mint a szaktudományosság egy másik rétegnek. Lehet ezt a témát piacorientáltan közelíteni, vagy a magyar irodalom terében lévő hatalmiságra apellálni, de véleményem szerint így féligazságokhoz jutunk. Majd ha az irodalom újra feltalálja magát a közönség számára, akkor számon lehet kérni ezeket a kritériumokat, ám amíg néhány százan olvasnak el egy verseskötetet, addig a közönség szó is csak túlzás. Azt sem mondom persze, hogy az online portálok léte fölötti örömmünkben hátrádlhatunk a monitor előtt, hiszen a legtöbb esetben most még ezek a médiumok is csak „próbálgatják a játékrendszerét”. Nekik is ki kell alakítaniuk a profiljukat, s ha ez megtörténik, akkor az garancia lehet az online tartalmakra, jelenjenek meg azok a legkülönbözőbb formákban is. S hogy a blog sem mindig az, aminek látszik? Igen, ez tényleg egy sajátos jellemzőkkel bíró, és a fogalom körén belül is változatosságot mutató műfaj, melyben más szerep jut egy személyes írói blognak (*Balla D. Károly*) és más egy olvasói blognak (*Isolde olvasónaplója*), de a fenti szempontokat szem előtt tartva *blogikátlan* is lenne csak a különbségeket firtatni, elfelejtkezve arról, hogy az interneten sem minden a blogolás világa.

Bár a közelmúlt legélénkebb diskurzusa a *KönyvesBlog* körül bontakozott ki, nem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy vannak az online irodalomnak más szereplői is, melyek közül néhány már nem is annyira új, hogy ne lett volna lehetősége saját profil kialakítására mind tartalom, mind honlapszerkezet, megjelenítés és áttekinthetőség szempontjából. Általában elmondható, hogy a szépirodalom, a kritika és az aktuális hírek mindegyik portálon megtalálhatók, s természetes, hogy a művészeti hálóteremként aposztrofált *Spanyolnátha* helyt ad a társművészeteknek, de a *Bárkaonline* vagy a már említett kifejezetten irodalmi irányultságú *Litera* sem zárkózik el az ilyen írásoktól. Úttörő volt ebben a tekintetben a magát online kulturális portálként definiáló *Terasz*, mely most ugyan nem éli fénykorát, de indulásakor elsőként számolt be az irodalmi élet eseményeiről. Erről mostanság nevéhez méltóan – „Az irodalmi portál” – a *Litera* ad átfogó képet. A sokrétű tartalom mellett műfaji változatosága is dicséretes. Viszont ez a tartalmi gazdagság egyszerűen nem tud megjelenni az oldal túlságos felaprózódása, zsúfoltsága és a színek nem kellő harmóniája miatt. Az áttekinthetőség és a letisztult formák szempontjából a *Bárkaonline* nyújtja a legtöbbet. Tévedés, hogy irodalmi oldalaknál kisebb szerep jut a megjelenésnek. Az arculat a közeg jellegéből adódóan sem lehet másodlagos. A *Spanyolnátha* kéthasábos felosztásával és a bal oldali hasábot állandóan kitöltő címek nélkül álló névrengeteggel sokáig nem tudtam mit kezdeni, de a nevekre kattintva megnyíló ablakok az írásokkal s a szerzővel kapcsolatos információkkal feledtetik ezt a sajátos megoldást. Az orgánium viszont jó példája annak, hogy egy online médium sem csak a virtuális valóságban fejtheti ki tevékenységét, valós részese, szervezője, támogatója

lehet irodalmi rendezvényeknek. A világháló adottságait kihasználó kezdeményezései és projektjei mutatják elköteleződését, aminek ellentmond a weboldal kialakítása, hiszen a lapra találokat pusztán olvasói szerephez juttatja. Ennek ellenpéldáját láthatjuk a *Dokk* „irodalmi kikötőben”, ahol a szavazás, fórumozás és véleménymegosztás mellett „Nagyító” alá vehetők a versek, s üzenet küldhető a szerzőnek, kinek szerepét magára öltve bárki felviheti saját verseit az adatbázisba. Az oldal egyedi színfoltja a „Versolvastató” rovat, melynek tartalma ugyan még csak néhány műből áll, de mintaszerűen aknázza ki a multimedialitásban rejlő lehetőségeket.

Nem mehetünk el szó nélkül az olyan kezdeményezések mellett sem, mint a *www.readme.cc*, mely az olvasást népszerűsítő, az olvasók ajánlásából épülő virtuális könyvtár, egy könyvekről szóló fórum, a határokon átívelő könyvközösség teremtésének céljával. Felületén személyes könyvtárakat lehet létrehozni néhány kattintással, könyvtippeket lehet olvasni és gondolatokat cserélni olvasmányokról megismerve új könyveket és embereket. A jelenleg kevesebb, mint száz személyes könyvtárból álló magyar gyűjtemény egyelőre viszonylag szűknek mondható, de a testvéroldalakkal együtt szemlélve sem állítható, hogy az állomány gyorsan növekszik. Az, hogy új helyszíneken és új nyelveken is megjelenik a következő években, nem egyedüli záloga a sikernek. Hogy mennyire válik sikeres cserefórummá ez a több hazai és külföldi intézmény által is támogatott projekt, még kérdéses, de tény, hogy az irodalmat és az elektronikus közösségépítést több kezdeményezés is próbálja közös nevezőre hozni. Szerepet kap ebben a népszerű *iWiW*, melynek „könyvekről beszélgetős” irodalom-topikján szintén elég szűk körben zajlik a gondolatcsere, ami az oldal zárt jellegéből is adódik.

Az online tartalmak sokrétűsége és a hálózati irodalom térnyerése egyaránt mutatja, hogy már megteremtődött a kontextus a továbbfejlődéséhez, s ahogy az alkalmazási területek növekednek, úgy nyerheti el ez a médium is az őt megillető helyet az irodalmi életben. Az internet kulturális és művészi szinten is figyelmet érdemel, de a véleményalkotáshoz a folyóiratok mellett átfogóbb képet kell szerezni elektronikus irodalomról, könyvtárakról, linkgyűjteményekről, valamint az internetes publikálás és szövegkiadás sajátosságairól. A nagy méreteket öltő digitalizáció mindezen területeken érezteti a hatását, viszont a különböző szférák fáziseltolódásban vannak. Egyes változásokra az alkotóknak és a befogadóknak egész egyszerűen meg kell érniük, nem beszélve arról, hogy ennek a szövegüniverzumnak is van egy öntisztulása. Mert lehet, hogy a neten minden megmarad, s a közeg nem vet ki magából semmit, de itt is megfigyelhető lesz periféria és centrum elválása. Kicsit hasonlóképpen van az online folyóiratokkal, mint az sms-versekkel. Az ezekkel kapcsolatos kérdésre Parti Nagy Lajos egyszer így válaszolt az *Origo* csevegőforumán: „Ez olyan, mintha azt kérdezné, hogy mi a véleményem az írógépell versekről, vagy a Windowsban írt versekről. Ha jó, jó, ha nem, nem.”

Gilbert Edit

Test és Moszkva avagy

A szex elviselhetetlen könnyűsége

(Ljudmila Ulickaja: Odaadó hívetek, Surik, Magvető 2007, ford. Goretity József)

Lektűr. Csemege. Fogy is rendesen. Bejártatott, megbízható szerzőtől. Szállítja az évi mennyiséget, hozza a formáját(?). Fordítói szorgalmasak, így nálunk is rendre feltűnhetnek az író újabbnak és régebbi regényei, hiszen kiadója – méltán – piaci fantáziát lát a névben. Ismerőseim közül többen az ő új könyvét kérték, kapták (kérik, kapják) karácsonyra. A sikerlistákon hónapokig tartja a helyét.

Sokáig nem értettem, miért is olyan vegyes a szakmai megítélése Ulickajának. Zokon vettem, amiért egyes körökben könnyűnek találtatott. Lélegzetelállító igazságtalanságnak és banális, blaszfém szólamnak hangzott a fülemben a vád, hogy könnyesbús és szentimentális orosz sztereotípiát szolgáltat a Nyugatnak.

Eleinte hátrahőköltem ilyen mértékű torzítás, félreinterpretálás hallatán, minthogy az idő tájt rendkívül nagyra tartottam korai műveit – amelyeket addig ismertem. Dohogtam, hogy egyes körök vajon miért nem tudják elviselni: valami lehet úgy is jó, hogy egyben népszerű. Hát nem ez után sóvárog az igazi irodalmár? Hogy ne csak a szakmai elit értékelje a minőséget? S ha teljesül leghőbb vágyunk, fanyalgunk, s keressük a kákán a csomót, mégsem akarván osztozni a plebs ízlésében? Azt hittem, szimplán irigylik tőle a külföldi elismertséget s a közönségsikert, valamint a mindezt megalapozó kivételes írói kompetenciát. Későbbi művei viszont valamit igazolnak az őt illető kritikából. Ha teljesen nem is győznek meg, már belátom: nem teljesen alaptalanok a kifogások. Az azonban mindmáig kibogozhatatlan csomó marad számomra az ügyön, hogy általam fajsúlyosnak talált alkotásait is éri a könnyűség vádjja.

Az utóbbi időszakban, befutott íróként (ami, sajnos, egyáltalán nem jelenti, hogy érett, még azt sem: érettebb alkotói periódusában) az író mintha letért volna a könnyebb útra. A legekhez, amelyeket korábban társítottam hozzá, újabb járult, s ebben a kontextusban saját pozícióm némileg átredeződött. Az én horizontomon ugyanis az Ulickaja-életmű mára az egyik legtöbbet ígérő kutatási témája lett irodalomszociológiának, olvasáskutatásnak. Korábban más erényeit eszeteltem.

Éppen a Műút Kikötői hírek-hasábjain tudósítottam nemrégiben arról, hogy egy oroszországi irodalomtörténeti tipológia határozottan lektűrírónak sorolta be szerzőnket, amin egyre kevésbé csodálkozom és bosszankodom. Igazságtalanok lennénk azonban, ha nem hagynánk meg egy járatot, nem észlelnénk azt

a tényezőt, amely hálásan és titokzatosan képlékennyé teszi az Ulickaja-képletet. Hoz még ugyanis az életmű meglepetéseket, és nincsenek kész elemzési sémáink rá – ami messzemenően reményteljes. A művei körül gerjedő viták azt jelzik, hogy egy kicsit másról is van itt szó, mint elsőkélyesedésről. A vitapozíciók sem binárisan polarizáltak. Mostani regényét, a *Surik*...-ot ellentmondásos nézetek, reagálások vették körül, amikor megjelent 2004-ben Oroszországban, nyilatkozta egy interjúban a szerző, s hogy ő ehhez már hozzászólt. Legújabb könyve, a vallások kompatibilitására rákérdező, azokat egyeztető hevületű *Danyiel Stejn, a tolmács* szintén kap hideget, meleget, s nem is csak két lyukból. Követem a szenvedélyes elemzések pengeváltásait: kijut neki bőven mindenféle retorikából, argumentációból, felemelő és eltaszító attitűdből. Van, aki kanonizálná és remekművet lát benne, más halványan rokonszenvez vele, a törekvést megrendítően szépnek, a megvalósítást sikerületlennek tartván, s vannak, akik keményen elutasítják, mert primitív, mert blaszfém, mert teológiailag fogyatékos, mert felszínes...

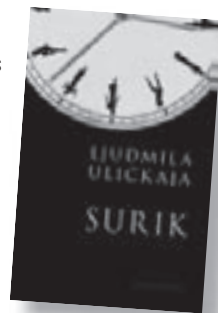
A szerző témaváltásaiból sem olvashatunk ki egyértelmű tendenciát. Divatos, közhelyes stb. tárgynak is kikiáltották az ezotériát, a nőgyógyászatot (*Kukockij esetei*), a megcsalt asszonyt (*Szonyecska*), a hazugságét, prostitúciót (*Életművésznök*), de inkább nem folytatom. A nők s különféle vallású papok körében való vidám haldoklást, a férfi általi jótékony szexuális szolgáltatást és az istenkeresést és -szolgálatot csak némi erőltettséggel tarthatnánk tévedhetetlen divattémáknak, ezek megírását közönségsikerre kacsintó magatartásmódnak – ahogyan a korábbiakat sem. A váratlan, szokatlan beállítás, kombináció, konstelláció, az előadás módja teszi a toposzokat újramondásra érdemessé, az akár bizarr ötleteket irodalom-kompatibilissé. Nem hiányzik a meglepő nézőpont sem az újabb művekből. És mégis esik a színvonal. Korábban sokrétű, váratlan fordulatokat hozó, tudatosan kézben tartott cselekményszövés jellemezte műveit. A színes és erős szereplőrajzolat fölé újszerű, felforgató világtérlemezés-ernyő borult. Rejtett tapasztalatok, árnyalt megfigyelések tárultak fel, aktivizálódtak, mutatkoztak meg, váltak kimondhatóvá és felismerhetővé precíz szerkesztésű műveiben, melyekből dinamikus, mozgásban lévő, nem rögzített – eleven, rétegzett jelentés-struktúra bontakozott ki. Az író napjainkra mintha veszítene művészi erejéből. Ismétél, lineáris, kevesebb (ha nem is egy-) szólamúvá válik. Az alkotó nem győz lépést tartani saját korábbi innovációinak minőségével. Elismeri, hogy további spirituális tapasztalataira nem leli még az adekvát formát. (Már a *Kukockij eseteire* is mértéktartóbb, szürkébb, a semleges olvasásra ugyancsak lehetőséget nyújtó címet választott második körben, a regény könyvalakban történő publikálásakor.) Szóvá teszi kínlásait, miszerint nem találja magát az ismert író szerepkörében, bújna el az interjúk elől, nem hagyják dolgozni, s nem szereti, ha saját alkotásairól vagy máséiról kérdezik. Ez persze még nem lenne baj. Őszintén beismeri azt is, hogy egyik művét kiadója sürgetésére befejezetlenül adta ki a kezéből, így is adták ki – később aztán ő pótolta a hiányzó zárást. Ez a beis-

merés kétszeresen is emblematikus, szimptomatikus, s meglehetősen kétélű. Felsajdul benne a lelkiismeret, az igényesség szava, a düh és keserűség, hogy lépést kell – és hogy nem tud – tartani a kulturális ipar nagyzemi tempójával. S hogy először megalkudott. Ritka élességgel válik láthatóvá, áttetszővé vallomása nyomán a folyamat. Így teszik termékké az irodalmat. Így diktál a pénz világa, a fogyasztói elvárás a termék elsődleges, szellemi előállítójának. Ekképpen degradálódik ez a fázis, a *szellemi* sokadrendűvé a processzusban: így sürgetik, presszionálják, szorítják korlátok közé a művészt, az alkotót. Éppen ő, az ő autonómiája, teremtő potenciálja, szabadsága kérdőjeleződik meg ez által. Alárendeltté válik a határidőhöz képest, amely megszabja és biztosítja, hol és mikor van lehetőség a megjelenésre (könyvvásárok, ünnepi alkalmak).

Az e világban, akár a kultúrában (kultúriparban) élők és dolgozók számára is saját mindennapi tapasztalat e korlátozott kompetencia, e leszűkített mozgástér. Az irodalmárok, szerkesztők, fordítók, s mint naivan és döbbenettel hallom jogászoktól, a bírók (!) sem nézhetnek és gondolhatnak mindig mindent át alaposan, ami azért, főként az utóbbi, meglehetősen hátborzongató. Boldogtalan és anakronisztikus, aki ezzel nem alkuszik meg. Az iménti felismerésben újdonságszámba mindössze az megy, hogy az író is lesodortatik a piedesztálról, és mára véglegesen leszámolhatunk a romantikus művészet-eszménnyel. Ne legyenek illúzióink. Feketén-fehéren kiderült: az ő világukra is érvényes az, ami a mindennapi emberére. Mostantól józanul belátjuk: nem biztos, hogy a szent és végleges, a többszörösen kontrollált, kiérlelt; a belső idő próbáját kiállott, létrehozója által igazán, belülről jóváhagyott, megszenvedett produktum kerül a kezünkbe az esetek egy jelentős részében, hanem egy kicsikart, koraszülött, kidolgozatlan változat. (Ideje, hogy az olvasó felnőtté váljék. Nem csak a kutatóknak kell lezárni és kiadni kezükből egy témát, nyilvánosságra hozni anyagukat abban az állapotában, ahol munkájuk akkor tart, amikor éppen lejár a pályázati futamidő, s el kell számolni a támogatással.)

E hosszú bevezető után sajnos alig van mit mondani a konkrét regényről, s ez nem véletlen. Esetében az eddig vázolt szociokulturális háttér az említésre méltó.

Ulickájának akad még ötlete, csak ihlete lett kevesebb mára. Legalábbis félbolond, kerge nők egyre halványabban felskiccelt szüzséi teszik ki utóbbi néhány regényét, az arcélek tompulnak, keverednek, felcserélhetők. Az a metszően tiszta fogalmazás és teljességre törekvés, amely a korai műveit jellemezte, elveszőben. Újabb művei egyetlen frappáns ötlet kidolgozásai. (Az immanenciájukban súlytalan nők portré-galériája után azonban a legújabb téma, a hité erős váltás!) *Az Életművésznök* hazugság-struktúrája posztmodernül lebegővé teszi a formát és világképet, ami nem is olyan rossz, megmarad egy karneváli, különös hangulat a *Vidám temetés* után is, a *Surik*... lezárása pedig legalább nagyot csattan, olyan meglepő – egyszerűségében is – az elbeszélés nézőpontváltása.

Részleges elégedetlenségüknek adtak hangot az életművet (Szőke Katalin) és magyarországi képviseletét illetően (*A Kukockij*, mely az Európánál jelent meg, hiába keresik a könyvesboltokban) többen, néhány éve Nagy Boglárka is az ÉS-ben (miért nem a *Médea és gyermekeivel* reklámozzák a Magvetőnél a *Vidám temetés*, miért az *Életművésznökkel*, gondolatlan a fordítás, szerkesztés – s hol késik a *Szonyecska?*). Balikó Helga nemrégiben ugyancsak az ÉS-nél jelzi: a végén mélyül el a *Surik*-regény, addig sekélyes. Ezzel a

megközelítéssel jómagam is egyetértek, s tapasztalatom szerint (mindössze) ez az, amire olvasói felfigyelnek, amit szóvá tesznek, tehetnek. Egy ötletre fűződő, könnyeden olvasmányos, frivol, szórakoztató, bár kicsit nyomasztóan hétköznapi ismétlődésre épülő történetlánc hosszadalmas, monologikus elmesélése teszi ki egészen az utolsó oldalig ezt a regényt. A főszereplő férfi szánalmat érez a nők iránt, akik mind ugyanazt akarják tőle. A testét, legalább. És *Surik* szép sorjában, mindenkire sort kerítve, minthogy a szánalom kiváltja belőle a vágyat, eleget is tesz e leplezetlen kívánságoknak. A lelkiismeret-furdalás potencianövelő tényező. Sok az ágyjelenet, valamivel szókimondóbb is ezekben a narrátor, mint korábban, de nem igazán erotikus s nem érzéki az ábrázolás, ami a koncepcióba bele is fér. A nőknek tett szolgáltatások körébe tartozik még az apa nélkül maradt család szolgálata s álcasálódja kívánalmainak kielégítése egyaránt. Anyja és nagyanyja kívánságait vagy teljesíti, vagy, ha elfeledkezik rólok saját élete miatt, örökre foglyuk marad. Nem bocsátja meg magának a mulasztást, ami által még inkább erősödik a kötődés. Hősünk így éldegél, az utolsó oldalig és tovább, amikor is régi és egyetlen igazi szerelme, Lilka egy napra felbukkan Moszkvában Izrael és Japán közt, s annyi mindent csinálnak együtt, csak azt nem, amit másokkal szokott. A nő repülőgépen lejegyzett szavai képviselik a nézőpontváltást. Szexuális vonzerő nélkülinek látja a mai *Surik*ot. A hosszú előkészítés utáni radikális ítélet, a *Surik* nézőpontjában való hosszas elidőzés utáni pillanatnyi, más, idegen, eleven nézőpont behatolása érvényteleníti, leleplezi, helyükre zökkenti az addigiakat, s metszően rávilágít egészségtelen, belterjes, beteges voltukra.

Nádas Péter *Emlékiratok könyve* című regényét sem éreztem teljesnek, hanem jócskán egyoldalúnak, amíg a végén fel nem hangzott Krisztián szólama. Ulickájának ebben a könyvében banális, tét nélküli babrálás folyt a vég előtt, ahonnan viszont rálátni visszamenőleg egycsapásra az életek, az effajta hamis önátadás, emberszeretet, fals altruizmus, meggyőződés nélküli jószolgálat hiteltelenségére. Értelmetlennek, bűnnek tetszik a saját, az intim szétforgácsolása, rongálása. Tompul és elvész a személyes, ha visszaélnék vele, hiábavalónak mutatkozik az áldozat, feleslegesnek az alázat és az önmegadás a női mohóság előtt. Az eleinte meglepő nézőponthoz, a szexuális szolgálattevő férfi attitűdjéhez a hosszú regényidő alatt hozzászokunk, amiből kiszakít bennünket a Másik perspektívája. A reflexió, az

értelmezés lehetősége csak ezzel válik lehetővé, ekkor kezdődhet a regény – a fejekben. Hogy megérte-e, s mennyire, s hogy a nem túl érdekes személy vontatott, sekélyes és túlírt szexuális élettörténete – még ha fel is tárul előttünk egy kevésbé ismert, kevésbé publikált világ, a sérült, kielégületlen, magányos és ezt erőszakosan kompenzáló női mikrotársadalom – esztétikailag kibír-e összességében, az egészre jótékony hatással egy ilyen megrázó felülírást, nyitott kérdés, majd eldőnti az idő, a recepció ideje.

Paksy Tünde

A fordításba zárt kimért idő

(*Ingeborg Bachmann: A kimért idő,*

fordította: Adamik Lajos és Márton László,

Jelenkor, 2007)

A 2006-os Bachmann-év – az író- és költőné születésének 80. évfordulója kapcsán – valamivel később, 2007-re beért gyümölcse a kissé megtévesztően Bachmann 1953-ban közreadott első verseskötetének címét viselő, valójában a teljes lírai életmű bemutatására törekvő kötet. A szerzőné lírai életművének gerincét *A kimért idő* (*Die gestundete Zeit*, 1953) és *Könyörgés a Nagymedvéhez* (*Anrufung des Großen Bären*, 1956) verseskötetek képzik, ezen kívül a Piper Kiadó 1978-as teljes Bachmann-kiadására támaszkodva a korai, 1948–1953 és a két gyűjtemény utáni, 1957–1961 illetve 1965–1967 között íródott versekből is válogattak az alkotók. Mint azt a fordítók az utószóban jelzik, tudatos döntés eredménye, hogy sem a *Miskin herceg monológja* (*Ein Monolog des Fürsten Mischkin zu der Ballettpantomime „Der Idiot“*) sem a korai zsengek egy része nem került be a magyar kiadásba. Az viszont valószínűleg a véletlen, vagy a kötet anyagát az eredetivel egybevető lektor figyelmetlenségének eredménye, hogy mégsem lett teljes a vállalás, hiányzik a *Részeg este* (*Betrunkener Abend*) című vers negyedik versszaka, valamint egy teljes vers, az *Am Akragas*, a *Könyörgés a nagymedvéhez* kötet harmadik ciklusának utolsó előtti darabja.

Ennek ellenére is nagy öröm a kötet megjelenése, először olvasható így szinte a teljes lírai életmű magyarul. Bachmann korai versei és két verseskötete által hamar ismert, elismert és meghatározó alakjává vált a II. világháború után romjaiból csak lassacskán újrálódó német irodalmi életnek. Az irodalomtörténet és a Bachmann-szakirodalom ennek okát részben a Harmadik Birodalom és a II. Világháború idején jellemző, a hétköznapiok nehézségeit teljesen kizáró és semmilyen szinten nem reflektáló, ehelyett a természet megjelenítésére koncentrálnó vallásos és vigasztaló jellegű lírától való elfordulásban látja. A

részben elfogult lelkesedéstől fűtött kortárs recepció másik oka Theodor W. Adorno iránymutatásában keresendő, mely szerint Auschwitz után verset írni barbár tett. Ez a kijelentés nem annyira a költészetről való eredendő lemondás követelményeként, sokkal inkább a szépen formált nyelv és forma, a szép metafora, a szép rím elleni állásfoglalásként értelmezendő, hiszen ezek az eszközök a történelmi események tükrében elvesztették hitelüket, mert funkciójuk egy hamis valóság konstruálására degradálódott. Günter Eich *Leltár* (*Inventur*) című, listászerű felsorolása mutatja az adorno-i követelésre adható irodalmi válasz egyik formáját. A lecsupaszított, tárgyilagos nyelvezettel szemben az 1950-ben Martin Heidegger filozófiájának recepciójáról promováló Ingeborg Bachmann nyelvfilozófiai kérdéseket is reflektáló, a kalligrafikus költészettől elhatárolódó, de klasszikus költői eszközökkel is élő, a lírai tradíciókból is bátran merítő, ugyanakkor újszerű, sokszor egymásra halmozott komor képeiben, a természet motívumának átfunkcionalizálásában is a modernséget képviselő, hol kötöttebb, hol szabadvers formájában komponált költeményei új szint hoztak a '45 utáni költészetbe.

Nehéz lenne Bachmann költészetét egy fonálra fűzni, minden egy irányba mutató tendencia látni akarása óvatlan redukcióhoz vezetne, így jelen recenzió is csupán a jellemző és visszatérő vagy éppen szokatlanságával kitűnő témák, esetleg témafoszlányok – hiszen ezek olykor csak egy-egy képben jelennek meg sokszoros törésben – és formák kiragadására vállalkozhat.

[*Indulunk, porban a szív...*] (*Wir gehen, die Herzen im Staub...*), *Kihajózás* (*Ausfahrt*), *A játéknak vége* (*Das Spiel ist aus*). E három vers nyitja a kötet első három egységét, s közös vonásuk, hogy mindháromban az útra kelés gondolata fogalmazódik meg, ez azonban már a lendületes, indulószerű első, valószínűleg 1948 decembere és 1949 januárja között keletkezett versben is kudarcba fullad – Bachmann verseinek pontos keletkezési dátuma ritkán áll rendelkezésre, a hagyaték feltárása során sem volt rekonstruálható. A teljes német kiadás ennek ellenére igyekszik valamilyen támpontot nyújtani az olvasónak, a függelékben így, ahol lehet, legalább az első megjelenés, vagy rádiós, televíziós közzététel időpontját közli. A magyar kiadás egyik hiányossága, hogy ezt elmulasztja. Jelen írásban szereplő megjelenési adatok forrása: Bachmann, 1978, 635–664.

A kimért idő nyitóverse, a *Kihajózás* ezzel szemben már eleve megtört lendületet mutat, az indulás ideje alkonyat, az érkezés bizonytalan, inkább csak a haladás iránya „a minduntalan visszatérő Nap-part felé” (27) megszabott. Az elszánás még itt is érződik a felszólító erejű tanácsokban: „Táposson bár hajód keményen / és tegyen tétova lépést, / te állj nyugodtan” (25), de már nem azonos a kudarcokkal dacolva, dalolva indulás erejével. *A Könyörgés a Nagymedvéhez* nyitóversében – *A játéknak vége* (*Das Spiel ist aus*) – viszont már csak bizonytalan kérdés, kétséges, eleve kudarcra ítélt vágy marad: „Én édes bátyám, mikor építünk tutajt, / az égig lefelé azzal mikor megyünk? / Én édes bátyám, terhe előrehajt, / és elsüllyedünk” (73). A képzelt kalandos és veszélyes utazás képeiben a másik elvesztése, halálának